Giza Eskubide eta Bake
Hezkuntzaren Elkarteen Foroa
Foro de Asociaciones de Educación
en Derechos Humanos y por la Paz

UDALERRIAK BIZIKIDETZAREN ALDE
EAEko udal ekintzarako jarraibide etikoak

1. Gure udalerriek askatasunean, justizian eta bakean bizikidetza sustatzeko guneak izan behar dute

Gure udalerriak, ordezkari publikoak gidari dituztela, askatasunean, justizian eta bakean bizikidetza sustatzeko guneak izan daitezke eta izan behar dute. Izan ere, bertan gauzatzen da eguneroko "elkarbizitza", funtsezko gaietan tokian tokiko udal erakundeei lotuta; beraz, gune horretantxe gauzatzen da herritar gisa dugun bizikidetza hurbilena. Lotura horri esker, identitate-bizipen gero eta sakonagoa ari da finkatzen, eta bizipen hori bitartekari egokia izan daiteke identitate-gatazka handiagoetan. Bizipen horietatik bizikidetzarako jarrerak eta helburuak sortu daitezke udalerrietako biztanleengan, eta beharrezkoa denean, udal maila gainditu eta haratago joan daitezke.

Zentzu horretan, guztiz beharrezkoa da auzotasun sentimendua berretsi eta sustatzea, tokiko identitate horren osagai funtsezkoa den heinean. Gure inguruko auzokide batzuk arrotz bihurtzeko egon daitezkeen asmoen aurrean, tokiko auzotasun horrek baliagarria izan behar du 'hurkotasun' sentimendua eta esperientzia eraikitzeko, eta horren gainean finkatzeko koexistentzia hutsa baino haratago doan bizikidetza.

2. Gure udalerrietako bizikidetzak bertako gatazken kudeaketa positiboa behar du

Gure hiri eta herrietako bizikidetza baketsua ez da gatazkarik ez egotea soilik, bizikidetza horren kudeaketa positiboa egitea baizik. Horrek esan nahi du:

- Era askotan agertu daitezkeen berezko eta ageriko ekintza suntsigarriak –berariazko eta zuzeneko indarkeria– saihesteko lana egiten dela.
- Zapalketa eta bazterketa dakarten injustiziak –oro har, oinarri egiturazkoa eta sinbolikoa dutenak– amaitzeko ahalegina egiten dela.

- Bidezko auzien inguruko gatazkak eraldatzeko prozesuak bilatzen eta sustatzen direla; ez bakarrik liskar bortitzak gerta ez daitezen, ezpada oinarrizko errespetuaz gain, lankidetzarako bide eta sormenerako aukera izan daitezen.

Areago, kontuan hartu beharko litzateke ‘gatazkaren probentziorako’ ikuspegia, hau da, gatazkak egoki azaltzeko esku-hartze prozesua, kausak ezabatzeko egin behar diren egiturazko aldaketak aztertzen dituena, eta gatazkak indarkeriarik gabe bideratzeko behar diren lankidetza-jarrerak eta harremanak sustatzen dituena.

Beraz, gatazka-egoera baten aurrean, funtsezkoa da desberdintzea zer den onartezina eta zer den errespetagarria, giza eskubideen irizpideari jarraituz betiere, gatazkak bereizteko eta horiek tratatzeko modua bideratzeko. Euskal udalerrietako gatazka aipagarrienak, beste batzuen artean ezkutatuta edo gainjarrita agertzen zaizkigunak ahaztu gabe, honako hauek dira:

- Honela adierazten direnak: genero indarkeria, indarkeria terrorista, etnoarrazista edo tortura Estatuaren legez-kontrako indarkeria gisa.
- Egiturazko indarkeria, pobrezia eta desberdintasunak eragiten dituena, eta sarritan beste indarkeria batzuen sustraia izaten dena.
- Identitate nazional eta etnikoei lotutako gatazkak, berez errespetuaren eremuan kokatu daitezkeenak, giza eskubideen kalterako ez badira.

3. Biktimek bizi izandako sufrikarioa da indarkeriaren eta horren ondorioen adierazpen nabariena

Bizikidetzaren aldeko ekimenen erreferentzia nagusietako bat biktimak izan behar dira, horiengan agertzen baita benetan indarkeria non egon den, zenbaterainokoa izan den, eta nortzuk izan diren protagonistak. Lehenik eta behin, biktima errealak, biktima izan direnak: ekimen horien bidez aurrerapausoak egin behar dira memoriaren, egiaren eta justiziaren bidean, zor zaien elkartasunari, aitortzari eta kaltea ordaintzeari begira, eta, biktima diren aldetik, dagokien protagonismoa izan behar dute; protagonismo hori biktimazio mota ezberdinen arabera gauzatuko da, eta ekimenen izaerak eta tokiak erabakiko dute. Bigarrenik, biktima potentzialak, ahul direlako edo babesik gabe daudelako biktima izan daitezkeenak. Etorkizunari begira, herritarren ekimenek funtsezko helburu bat izan behar dute: biktimarik ez izatea. Nolanahi ere, horrek guztiak biktimarioekin aurrez aurre jartzea dakar, eta horretan garrantzi handikoa da, ez bakarrik denen duintasuna errespetatzea, baita, ahal den neurrian, aldaketa prozesuak sustatzea eta laguntzea ere, bizikidetzan txertatu daitezen, denak inplikatzea baita bizikidetzaren azken helburua.

4. Indarkeriaren kultura indargabetzeko ikuspegiak asmatu eta ekimenak diseinatu behar dira

Aurre egin behar zaion indarkeria ez dira ekintzak bakarrik –zuzenekoak edo egiturazkoak–. Horien oinarrian «indarkeriaren (azpi)kultura» dago, eta bizikidetzaren aldeko udal ekimenek aurre egin behar diote arazo horri. Gogoratu behar da kulturen bidez mundu-ikuspegiak azaltzen direla:

- Jarrerei eta portaerei zentzua ematen diete, balioak, helburuak eta lehentasunak ezartzen baitira.
- Horiek gauzatzeko irizpideak eta bitartekoak –egiturazkoak eta instrumentalak– eskaintzen dituzte.
- Gizabanakoak identitate partekatu batean elkartzen dituzte.

Esate baterako, genero indarkeria edo indarkeria terrorista aztertzen baditugu, ohartuko gara horien oinarrian, modu batera edo bestera, azpikultura bat dagoela eta horrek ematen diola indarra:

- Genero harremanak edo nazioa ulertzeko eta sentitzeko moduekin.
- Horrekin batera doan «gu-haiek» konfrontazioa diseinatzeko moduarekin.
- Hortik sortzen diren «balio», jarrera eta portaera guztiekin.
- Horretan laguntzen duten identitate-eremuak, erreferentzia ideologiko justifikatzaileak, gizarte-imaginarioak, tresnak, loturak eta erakundeak sortuz.
- Talde-ekintzak bestea menderatzera, suntsitzera edo baztertzera bideratuz.

Indarkeriari erakundeetatik egin behar zaio aurre, neurri polizialak eta judizialak hartuta; hein batean udalen esku ere badaude neurri horiek, eta udalek bultzatu egin behar dituzte eraginkortasun irizpideak eta eskakizun morala bateragarri eginez. Indarkeriari alternatiba sortzaileen bidez ere egin behar zaio aurre. Gauzak beste modu batean egin daitezkeela erakustea, entzutearen eta elkarrizketaren bidez, denak aintzat hartuak eta errespetatuak senti daitezen, ezberdintasunak modu eraikitzailean ebatziz.

Alabaina, kultura jakin batean oinarrituta dagoenez, kulturaren bidez egin behar zaio aurre, hau da, «bakearen kulturaz» edo gatazka-egoera eraikitzailea deitu dezakegun horren bidez; maila horretan, gatazka denen onerako baliatzen da, eta beraz, denen sormenerako aukera ematen da (edo suntsiketa saihesteko erne egoten da behintzat). Maila horretan udalen ekimenak hezitzaileak izan beharko dute argi eta garbi.

Orientazio hezitzaile hori eraginkorra izatea nahi bada, nahitaezkoa da tokiko errealitatea osatzen duten eremu guztiak –kale eta plazak, auzoak eta hiriak, gizarte-etxeak eta udal erakundeak– toki horretako hezkuntza-erakundeekin

lotzea. Hiri osoa errealitate hezitzaile bihurtu nahi bada, ezinbestekoa da helburuetan eta praktikan, kalea eta eskolaren arteko koherentzia eta jarraipena egotea.

5. Gure udalerrietako konfrontazio politikoa kultura demokratikoan oinarritu behar da, hots, gatazka-egoera eraikitzailearen kulturan

Udal esparru publikoak, printzipioz, alderdien arteko konfrontazio demokratikorako esparruak dira, eta espero izatekoa da udalerriaren onerako dela. Erakunde gisa nahiz heziketari begira, benetako erreferentzia izan behar dute «kultura» demokratikoa deitzen den horretan, hau da, gatazka-egoera eraikitzailearen kulturan –edo lehiakortasun kooperatiboan–. Beraz, bermatu behar den oinarri-oinarrizko mailan, horrek esan nahi du «lehiakideak» partaide direla honako hauetan:

- Oinarrizko balio eraikitzaile komunak dituzte –giza eskubideetan aintzat hartzen direnak–, baina baita jarrera gisa bizi izandako gaitasun psikokulturalak ere –ezberdintasunarekiko errespetua, justiziaren zentzua, elkarrizketarako gaitasuna, zintzotasuna eta abar–, eta horiek dira konfrontaziorako oinarriak.
- Garrantzia ematen diote desadostasunen identifikazioari eta euren kudeaketarako prozedurei, eta gatazken ebazpenerako prozedura jakin bat partekatzen dute: elkarrizketa baldintza berdinetan eta gehiengoen legea gutxiengoei dagokienez.
- Zuzentasuna eta dagozkion prozedurazko betekizunak bermatzen dituen euskarri instituzionala dute.

6. Eztabaida politikoan emaitzei buruzko kezkak eta amorruaren estrategiak utzi eta alderdikeria ez den egoerak eta eztabaidatu daitekeenak hartu behar du lekua

Dena den, interes orokorrari begira esparru publikoak eraginkorrak izatea nahi badugu eta herritar guztien artean bakerako heziketa zabaldu, askoz harago begiratu behar da. Lehenik, eztabaidetan, alderdien interesaren gainetik egon behar duena bereizi behar da, denek zehatz-mehatz mugatu eta, adostuz eta partekatuz, bere gain hartu behar dutena, hau da, alderdi-interesak alde batera utzita –oinarrizko giza eskubideak hemen eta orain gauzatuta–, eta berez alderdiei dagokiena zehaztu, eta maila horretan bidezkoa eta egokia izan daiteke konfrontazioa izatea ere. Bigarrenik, prozesu demokratikoetan eztabaidaren garrantzia bultzatu eta ondoren bat egiteko unea lortzeko lehentasuna murriztu behar da. Hau da, lehentasunezko helburua edo agian bakarra, udaleko gai batean, ez da aurkari politikoari (demokratikoki) irabaztea, ahalik eta boto gehien bilduta, baizik eta adostasuna lortuko duen proposamena aurkitzea, eta horri begira eztabaidarako prest gaude. Hala ere, arrazoizko denbora agortuta, eta adostasunik lortu ezean, egokia izango da erabakitzeko

botazioak egitea. Udaletako jardunbide instituzional horiek, gertatzen direnean, bakearen kultura adierazteaz gain, herritarrak hezten dituzte bakearen kulturan, eredua emanez. Ez da ahaztu behar, gainera, elkarbizitzaren helburuak alderdikeriatik kanpo daudela. Jardunbide hauen aurka daude «sumin politikoaren kultura» delakoa; bertan, aurkariaren kontrako norgehiagoka ideologiko-sentimentala modu sistematikoan dago bultzatuta, bestea garaitzeko estrategia bezala.

7. Elkarbizitzarako hezkuntzak ekimen zuzenak eskatzen ditu gure udal instituzioen aldetik eta herritarren gizarte-erakundeen aldetik.

Esan bezala, udalek elkarbizitzan irradiazioz hezten badute, nahitaez (eta horrek ondo egiteko erronka dakar berekin), ekimen zuzenak eginez edota bultzatuz ere hezi behar dute. Horrek adierazten duenez, ekimen horien subjektuak udal instituzioak nahiz mota guztietako gizarte erakundeak izan daitezke, hainbat esparrutan elkarbizitzaren alde lan egiteko helburua baitute, hori ukatzen duten askotariko indarkeriei aurre eginez. Erakunde horiek zenbait modutan koordinatu behar dira udalarekin; batzuetan, berari proposamenak eginez, beste batzuetan, hark egindakoak beren gain hartuz. Aukera horien aurrean erabakigarriena ez da norbere interesetan oinarritutako protagonismoak bilatzea, baizik eta elkarbizitzaren helburua lortzeko eraginkorrak izatea. Batzuen eta besteen interesetatik zentzuz aldentzea irradiaziozko hezkuntzarako giltzarria da, eta era berean espero diren emaitzak lortzea errazten du modu erabakigarrian. Irizpide sakon horien bidez, udalek beren ekimenak arautu –batzuk unean unekoak, besteak sistematikoak– eta gizarte erakundeei lagundu beharko diete, baliabideen bitartez eta laguntza instituzionala emanez. Halaber, erakunde horiei kontuak eskatuko dizkiete, eta instituzioek kontuak emango dizkiote gizarteari.

8. Elkarbizitzarako ekimenak plan integral eta sistematikoetan sartu behar dira, lehentasunezko beharretan eta erabiltzeko baliabideetan oinarrituta.

Posible den ekimen sorta oso zabala da eta hau ez da lekua zehazteko. Batetik, indarkeria motak edo bizikidetza arazoak mugatuko ditu; bestetik, udalaren errealitateek eta dituzten baliabide publikoek; bestetik, gauzatu behar dituzten pertsonek, etab. Bere izaeragatik, esan daiteke ekimenak formalki hezigarriak direla, sinboliko-adierazgarriak, esku-hartze sozialekoak, etab. Garrantzitsua da plangintza egokian sartzea, eta ez loturarik gabeko ekimenen tentazioa, unean-unekoak eta oportunismoak edo propagandarako helburuek eraginda. Ekimenen plangintza horretan komeni da aipatutako gizarte erakundeek parte hartzea, bide egokien bitartez, gizartean duten eragina bermatuz.

9. Gure gizartean identitateekin lotutako gatazka arintzeko faktorea da giza harremanen esperientzia

Lehen esan bezala, bereizi behar dira indarkeria bera, adierazpen desberdinetan, eta gatazka printzipioz errespetatu beharreko gaien inguruan, nahiz eta gai horiekin bat ez etorri. Horien artean nabarmendu behar dira, udal esparruetan, identitate kolektiboen gatazka gisa azaldutakoak, gure kasuan, identitate nazionalak eta identitate etnokulturalak barne hartuz; izan ere, gero eta etorkin gehiago daudenez konplexuagoak bilakatu dira. Gatazka horiek bereziki korapilatsuak dira; izan ere, bertan irtenbideak ezin dira eztabaidatu baliabideen gatazkak konpontzen diren bezala -horiek banatuta-; eta modu ezegokian erabili edo manipulatzeak indarkeria eta bazterketa sortzen ditu erraz, esaterako, ETAren historiak eta arrazakeria eta xenofobia pizteak erakusten duten bezala. Beraz, udal esparruak oso egokiak dira arazo horiei aurre egiteko.

Alde batetik, bizitza arruntean gizabanakoekin aritzen gara, eta ez identitate kontuek aipatutako abstrakzio edo estereotipoekin. Elkarreragin horiek ezartzen dute taldeko bizitza lanean, eskolan, estadioan edo supermerkatuan, besteak beste. Elkarreragin horiek bi ezaugarri dituzte: aniztasuna, ez dago beste baten berdin-berdina den pertsonarik; eta gizatasuna, hau da, gure izaera unibertsalaren ohiko ezaugarriak; ospitaleko gela batean sufritzen ari den pertsona batek gure enpatia sortzen du, bere zaurgarritasunean geure burua ikusten baitugu, gainontzeko arlo guztietan gure desberdintasunak edozein direla ere.

Bestalde, tokiko bizitzak eskaintzen dituen hainbat egoerak adorea ematen dute elkarlanean aritzeko, partekatutako helburuak lortze aldera. Justizia sozialaren betebehar eta eskubideak hemen agertzen dira nabarmen –kontu etnonazionalen kategoria ia erlijioso, banaezin eta negoziaezinen aurrean-. Kulturartekotasuna arau orokorraren kasu partikularra besterik ez da, non lankidetza eta elkartasun arauak ezartzen diren desberdintasunetatik abiatuta; izan ere, desberdintasun horiek gure gizarte anitzaren berezkoak dira. Beraz, elkarreraginak eta lankidetza metodoek ematen dituzten onuretan oinarrituta, inklusio eta kulturartekotasunaren filosofian bere adierazpen guztietan inspirazioa hartu duten ekimenak bultzatu behar dituzte udal proiektuek.

10. Erabat garrantzitsua da ekimen espresibo-sinbolikoak laguntzea gure hirietan elkarbizitzarako gune bezala finkatzeko.

Aurretik adierazi dugunez, hainbat prozesu mota daude: parte hartzea eta dinamizazio komunitarioa, gizarte adiskidetzea eta herritarren elkartasuna, biktimei zor zaien aitorpena eta konponketa…, eta hezi, prestatu eta trebatu, eta sentsibilizatzeko ekimenak.

Azken horien artean, ekimen espresibo-sinbolikoak nabarmendu nahi ditugu; izan ere, jendaurrean, beren esparru pribilegiatua aurkitzen dute udalerrietan. Sinbolikoa hiri batean ondokoen bidez bizi da bereziki: ekintza adierazgarriak, monumentuak, kale izenak, etab., baita denboraren eremuan ere, egun zehatzetan herritarren gorespenari dagozkion ospakizun eta oroipenetan. Lehenengoz, kontuz ibili behar da biktimizatzen duen ekitaldirik ez egiteko, monumenturik ez jartzeko, edo izenik ez jartzeko, biktima-eragileak goresten dituztelako. Bigarrenik, positiboan, ekitaldiak eta monumentuak bultzatu behar dira; horrela, hala badagokio, biktimak aitortzeko beharra betetzeko, elkarbizitza adierazteko eta arlo horretan aurrera egiteko. Pentsatu biktimen aldeko omenaldietan, bakearen aldeko kontzentrazioetan, manifestazioetan, etab. Edo bakearen eta elkarbizitzaren alde lan egin duten pertsonak omentzen dituzten monumentuetan –biktimak izan edo ez-, edo beren indar artistiko osoarekin balio jakin batzuk adierazten dituztenak; edo itxuraz neutroagoak diren monumentuetan, baina talde identifikazio integratzaileak sustatzen dituztenak. Monumentuen gai honetan, alde batetik, iragan historikoko monumentuen harrera kritikoa behar da, elkarbizitza eta bakearen ikuspuntutik; eta bestetik, herritarrentzat monumentu biziak izateko bideratuta dauden ekimenak hartu behar dira, erreferentzia sinbolikoko lekuak izan daitezen, gatazketan integratzen duen elkarbizitzarako.

EAEko giza eskubide eta bake hezkuntzaren elkarteen foroa.
Bilbo, 2011ko ekainaren 17a

Giza Eskubide eta Bake
Hezkuntzaren Elkarteen Foroa
Foro de Asociaciones de Educación
en Derechos Humanos y por la Paz

UDALERRIAK BIZIKIDETZAREN ALDE

EAEko udal ekintzarako jarraibide etikoak

1. Gure udalerriek askatasunean, justizian eta bakean bizikidetza sustatzeko guneak izan behar dute.

2. Gure udalerrietako bizikidetzak bertako gatazken kudeaketa positiboa behar du.

3. Biktimek bizi izandako sufrikarioa da indarkeriaren eta horren ondorioen adierazpen nabariena.

4. Indarkeriaren kultura indargabetzeko ikuspegiak asmatu eta ekimenak diseinatu behar dira.

5. Gure udalerrietako konfrontazio politikoa kultura demokratikoan oinarritu behar da, hots, gatazka-egoera eraikitzailearen kulturan.

6. Eztabaida politikoan emaitzei buruzko kezkak eta amorruaren estrategiak utzi eta alderdikeria ez den egoerak eta eztabaidatu daitekeenak hartu behar du lekua.

7. Elkarbizitzarako hezkuntzak ekimen zuzenak eskatzen ditu gure udal instituzioen aldetik eta herritarren gizarte-erakundeen aldetik.

8. Elkarbizitzarako ekimenak plan integral eta sistematikoetan sartu behar dira, lehentasunezko beharretan eta erabiltzeko baliabideetan oinarrituta.

9. Gure gizartean identitateekin lotutako gatazka arintzeko faktorea da giza harremanen esperientzia.

10. Erabat garrantzitsua da ekimen espresibo-sinbolikoak laguntzea gure hirietan elkarbizitzarako gune bezala finkatzeko.

Aptdo. de Correos 1 Posta Kutxa • E-48300 Gernika-Lumo • Bizkaia • +34 688 80 17 94 • foroasociaciones@ddhhypaz.org
elkarteenforoa@gizaeskubideaketabakea.org • www.ddhhypaz.org • www.gizaeskubideaketabakea.org